

partnership, the idea of upbringing collective has been discussed. The peculiarities of the reflection of the above mentioned ideas in school based management program have been revealed. The two approaches to the idea of students' leadership and the ways of its development in the school collective have been analyzed. The roots of differences in approaches and ways of ideas' implementation have been shown.

Key words: international Makarenko study, educational area, youth socialization, SBM – school based management, educational system, students' self-governing, social partnership.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.

УДК 37.091.4 Макаренко – 047.44

О. Г. Ігнатович

ЦІННІСНО-СМИСЛОВЕ СТАВЛЕННЯ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ А. С. МАКАРЕНКА

Останніми роками неодноразово робилися спроби переглянути педагогічні погляди і вчення А. С. Макаренка, діяльність якого визнана в усьому світі, стала синонімом передових методів навчання і виховання. Педагогічна спадщина А. Макаренка – одне з дискусійних досягнень ХХ століття, яке є не лише феноменом минулого, але й завданням майбутнього. Сила творчого мислення і педагогічного досвіду А. Макаренка – в їхній системності і прагненні відбивати факти і явища стратегічного значення.

Різні аспекти теорії та практики А. С. Макаренка представлено у дослідженнях українських (І. Гетманець, М. Гетманець, Н. Дічек, І. Зязюн, С. Карпенчук, М. Окса, М. Ярмаченко та ін.) та зарубіжних (В. Беляєв, Л. Гриценко, І. Козлов, В. Кумарин, С. Невська, А. Фролов, О. Ілалтдінова, Т. Корабльова, З. Вайтц (Z. Weitz), В. Зюнкель (W. Sunkel), Х. Расмуссен (H. Rasmussen), Г. Хілліг (G. Hillig), Л. Фрезе (L. Frose) та ін.) науковців. Цілеспрямованому формуванню ціннісного ставлення до педагогічної діяльності як важливої внутрішньої позиції педагогів присвячено роботи А. Кір'якової, І. Колесникової, В. Сластьоніна, Г. Чижакової, Н. Щуркової та ін. У сучасних умовах розвитку педагогічної освіти набуває особливої актуальності дослідження проблем формування ціннісно-смислового ставлення до педагогічної діяльності з урахуванням надбань класичної педагогічної

спадщини, зокрема педагогічних ідей видатного українського педагога Антона Семеновича Макаренка.

Мета статті – визначити сутність педагогічних ідей А. С. Макаренка в контексті формування ціннісно-смыслового ставлення майбутніх учителів до педагогічної діяльності.

Особистість А. С. Макаренка, значення його соціально-педагогічних поглядів та ідей виходять за межі власне педагогічного застосування, вони можуть бути орієнтирами у вирішенні сучасних соціальних, економічних, правових, управлінських, а не тільки педагогічних проблем нашого суспільства. Реформування сучасної української держави та її системи освіти потребують професійної підготовки не просто педагога, а педагога-майстра, який «повинен добре орієнтуватися в різноманітності педагогічних технологій, мати свою думку і вміння захищати її, правильно оцінювати свої можливості, бути готовим до прийняття відповідальних рішень» [2, с. 357].

Ціннісно-смысловое ставлення до педагогічної діяльності виявляється у формуванні потребнісно-мотиваційної готовності до педагогічної діяльності через любов до дітей, бажання навчати та виховувати дітей (В. Сластьонін), ставлення до учня як до особистості, а не як до «дитяти» (Н. Щуркова), ставлення до себе як до суб'єкта педагогічної діяльності – аксіологічна самоорганізація (ціннісна свідомість, ціннісна поведінка, ціннісне ставлення) (В. Сластьонін, Г. Чижакова). Вагомими показником саме ціннісно-смыслового ставлення до педагогічної діяльності постає ціннісний мотив як любов до людини як найвищої цінності соціокультурного буття. Ціннісно-смысловое ставлення до педагогічної діяльності включає: гуманістичну позицію щодо учнів; потребнісно-мотиваційну готовність до педагогічної діяльності як соціопедагогічного феномену та системоутворюючої ключової цінності, аксіологічні устремління в процесі професійно-педагогічної діяльності (ціннісна поведінка, ціннісне ставлення).

Творча педагогічна спадщина А. Макаренка репрезентує важливі аспекти формування ціннісно-смыслового ставлення до педагогічної діяльності.

Наукове дослідження феномену А. Макаренка далеко не вичерпано. Нерозривний зв'язок педагогічної практики А. Макаренка з його теоретичним аналізом, його особистісні якості забезпечили успішний результат керованих ним виховних установ. Дослідник В. Зюнкель відмітив, що «в числі багатьох видатних педагогів останніх чотирьох століть лише семеро настільки виділяються серед інших, що їх, застосовуючи альпіністське порівняння, можна віднести до вершин-восьмитисячників. Макаренко в цьому ряду є наймолодшим. Інші – це Коменський, Руссо, Песталоцці, Герbart, Шляйєрмахер і Фребель. Допустимо вважати, що Макаренко й усередині «прекрасної сімки» найбільш помітний» [1].

Одне з основних протиріч у розумінні та використанні класичної педагогічної спадщини полягає в тому, що вона з'являється як цілісна завершена система, що не розвивається у просторі та часі. Відповідно, дискусійним залишається питання щодо варіативності її розуміння та тлумачення. Дослідження педагогічної спадщини А. Макаренка вітчизняними та зарубіжними науковцями зумовлюють діалектичну єдність процесів освоєння, оволодіння цією спадщиною та формування умінь та готовності користуватися нею. Досвід А. Макаренка сприймається в наш час не лише як історична цінність, універсальна система виховання, а й як інструмент вивчення, розуміння причин багатьох проблем сучасної молоді, джерело створення ефективної системи соціального виховання, яка відповідає б актуальним потребам новітнього часу [3, с. 13].

Як в кожній філософській концепції відбиваються риси особистості її творця, так в педагогіці А. Макаренка ми маємо приклад особистісного, у тому числі професійного становлення і розвитку. Причинами успішності педагогічної діяльності А. Макаренка можна вважати: його широку освіченість; критичне осмислення філософської, психолого-педагогічної та економічної спадщини; оволодіння діалектичною логікою, у тому числі логікою організації виробничого процесу; вміння йти на виправданий ризик та ін. Педагогіка А. Макаренка – це і декларація, і школа, і обґрунтування наукового підходу до виховання. Він чітко сформулював тезу: будь-які педагогічні ідеї та дії можуть вважатися професійними лише за умови гарантій позитивного результату.

Педагогічна праця є особливим видом висококваліфікованої розумової і практичної діяльності, творчого, неповторного характеру, у якій поєднані наука і мистецтво. Як одиницю аналізу в психології і педагогіці варто розглядати особистісні смисли людини, тобто її індивідуальне відображення дійсності, що виражає ставлення особистості до тих об'єктів, заради яких розгортається її діяльність і спілкування. «Ціннісні орієнтації і ціннісні відношення – це стійке вибіркове надання переваги зв'язку суб'єкта з об'єктом оточуючого світу, коли цей об'єкт, являючи собою соціальні значення, набуває для суб'єкта особистісного смислу, розцінюється як дещо значуще для життя окремої людини і суспільства в цілому» [4, с.14 – 15].

Педагогічна спадщина А. Макаренка наскрізь пронизана ідеями професіогенезу: професіоналізм, професійний розвиток упродовж усього життя людини, допрофесійна і професійна підготовка, і так далі. Він писав: «Я переконався, що як би людина успішно не закінчила педагогічний ВНЗ, як би вона не була талановитою, а якщо не вчитиметься на досвіді, ніколи не буде гарним педагогом» [5, с. 145].

Рівень професіоналізму А. Макаренка не лише не піддається сумніву, але й стає перспективним об'єктом наукового розгляду. Цікаві не лише складові цього професіоналізму, але і загальна професійна

позиція і спрямованість. А. Макаренко говорив про вирішальне значення педагогічної майстерності як мистецтва, художньої творчості: «Треба говорити ... про майстерність, тобто про дійсне знання виховного процесу, про виховне уміння. Я на досвіді прийшов до переконання, що вирішує питання майстерність, заснована на умінні, на кваліфікації. Але і тут я прийшов до деяких, якщо хочете, нових переконань. Я вважаю, що наших педагогів у ВНЗ, де вони вчать, треба інакше виховувати. Для мене в моїй практиці, як і для вас багатьох досвідчених учителів, такі «дрібниці» стали вирішальними: як стояти, як сидіти, як піднятися із стільця з-за столу, як підвищити голос, посміхнутися, як подивитися. Нас цьому ніхто не вчив, а цьому можна і треба учити, і в цьому є і має бути велика майстерність. Тут ми стикаємося з тією галуззю, яка усім відома в драматичному або навіть у балетному мистецтві: це мистецтво постановки голосу, мистецтво тону, погляду, повороту. Усе це треба, і без цього не може бути гарного вихователя» [6, с. 163 – 164]. Опановуючи педагогічну майстерність, «студент прямує до усвідомлення того, що особистість учителя є головним «інструментом» його успішної діяльності».

Формування педагогічної культури неможливе без «широкої філософської рефлексії над освітою і педагогікою», що ґрунтується на «загальних уявленнях, які інтегрують окремі види педагогічного знання на різній основі» [7, с. 9 – 13].

Для А. Макаренко принципового значення набуває зумовленість педагогічної майстерності вчителя рівнем сформованості педагогічного колективу. Єдність педагогічного колективу, на думку А. Макаренка, має розглядатися як визначальний принцип, оскільки молодий, недосвідчений педагог в єдиному колективі, який очолюється майстром-керівником, набагато більше зробить, ніж досвідчений та талановитий педагог, який стоїть осторонь від педагогічного колективу.

Сучасний педагог має велику можливість впливати і регулювати сферу міжособистісного спілкування із своїми вихованцями. Найважливішим засобом виховання є усне мовлення – мовлення педагога-майстра, який володіє технологією мовленнєвої педагогічної дії. В усному мовленні містяться значні потенційні можливості відкритої і прихованої педагогічної дії. Як і в мистецтві, ці можливості знаходяться в конотації, яка є обов'язковим наслідком інтонації будь-якого авторського тексту (у тому числі створеного людиною, яка говорить).

Теза А. Макаренка про проектування людини набуває в наші дні характеру найважливішого правила практичного виховання, тому що справжній майстер педагогічного процесу може уявити собі, кого він виховує лише тоді, коли він бачить свого вихованця в перспективі, в майбутньому. Головною рисою учителя є уміння бачити в школяреві людину, уміння розгледіти в ньому різноманітні риси особистості, яка розвивається. Величезне значення в цьому процесі має культура педагогічної впливу на школяра, майстерність полягає тут в тому, щоб

заронити у свідомість школяра те зернятко думки, яке здатне створити ґрунт для роздумів про власну долю, майбутнє, життя, про людей.

Важливою особливістю кожної аналітичної характеристики у педагога є виділення таких сторін особистості, на яких можна опертися при проектуванні її подальшого розвитку. В цьому відношенні дуже примітна характеристика вихованця, про якого А. Макаренко сказав: «В колонії він ніколи нічого не крав, любив відстоювати правду, але абсолютно не здатний був зрозуміти логіку дисципліни, яку він приймав постільки, оскільки був згоден з тим або іншим положенням у кожному окремому випадку. Ніякого обов'язку для себе в порядках колонії він не визнавав і не приховував цього. З вихователями він був нестерпно грубий, але в його грубості завжди було щось симпатичне, так що наші вихователі і не ображалися. У його тоні не було нічого хуліганського, навіть просто неприязного, настільки в ньому завжди переважала людська пристрасна нотка, – він ніколи не сварився із-за егоїстичних спонукань» [8, с. 98].

Сьогодні багато хто розглядає ідеї і досвід видатного педагога тільки як явище історії педагогіки, вважаючи їх несучасними, такими, що відносяться до соціальних і економічних умов 20 – 30-х років минулого століття в радянській державі. Фундаментальне значення розуміння педагогічної творчості А. Макаренко пов'язано із необхідністю сприйняття, осягнути педагогічну систему педагога в цілісному вигляді, в ієрархії взаємозв'язків і взаємозалежності окремих елементів. Таким чином, не можна говорити про сліпе копіювання в деталях і фактах педагогічного досвіду А. Макаренка. Слід творчо застосовувати його ідеї і положення згідно з вимогами сьогодення, конкретними умовами і завданнями української освіти.

Перспективи подальшого дослідження пов'язані із вивченням проблем професійного становлення майбутнього вчителя у контексті вітчизняного історико-педагогічного знання.

Список використаної літератури

- 1. Зюнкель В.** В Эрлангене изучают Макаренко / В. Зюнкель // Советская педагогика. – 1990. – № 4. – С. 131 – 139.
- 2. Зязюн І. А.** Наука і мистецтво педагогічної дії / І. А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Польсько-український, україно-польський журнал / За ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. – Ченстохова – Київ, 2001. – № 3. – С. 357 – 380.
- 3. Зязюн І. А.** Естетичний досвід особи. Формування і сфери впливу / І. А. Зязюн. – К. : Вища школа, 1976. – 174 с.
- 4. Зязюн І. А.** Естетичні засади розвитку особистості / І. А. Зязюн // Мистецтво у розвитку особистості : монографія / за ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
- 5. Макаренко А. С.** О «Книге для родителей» / А. С. Макаренко // Пед. соч. : В 8 т. – М. ; Педагогика, 1986. – Т. 7. – С. 145.
- 6. Макаренко А. С.** Избранные педагогические сочинения / А. С. Макаренко. – М., 1946. –

С. 163 – 164. 7. **Розин В. М.** Предмет и статус философии образования / В. М. Розин // Философия образования. – М., 1996. – С. 9 – 13.
8. **Макаренко А. С.** Методы организации воспитательного процесса // А. С. Макаренко // Педагогические сочинения : В 8 т. – Т.1. – М., 1983. – С. 98.

Ігнатович О. Г. Ціннісно-сміслові ставлення до педагогічної діяльності в теорії та практиці А. С. Макаренка

У даній статті розглядається ціннісно-сміслові ставлення до педагогічної діяльності в теорії та практиці А. С. Макаренка. У статтях А. С. Макаренка відзначається, що педагогічна праця є особливим видом висококваліфікованої розумової та практичної діяльності з виховання та розвитку дитини, що формує в кожній особистості активну життєву та громадянську позиції. Підкреслюється позиція А. Макаренка про вирішальне значення педагогічної майстерності як мистецтва, художньої творчості в професійному становленні вчителя.

Ключові слова: педагогічна спадщина, професіоналізм, професійний розвиток, педагогічна майстерність, педагог-майстер, ціннісно-сміслові ставлення.

Игнатович О. Г. Ценностно-смысловое отношение к педагогической деятельности в теории и практике А. С. Макаренко

В данной статье рассматривается ценностно-смысловое отношение к педагогической деятельности в теории и практике А. Макаренко. В статьях А. Макаренко отмечается, что педагогический труд является особым видом высококвалифицированной умственной и практической деятельности по воспитанию и развитию ребёнка, формирующая в каждой личности активную жизненную и гражданскую позиции. Подчеркивается позиция А. Макаренко о решающем значении педагогического мастерства как искусства, художественного творчества в профессиональном становлении учителя.

Ключевые слова: педагогическое наследие, профессионализм, профессиональное развитие, педагогическое мастерство, педагог-мастер, ценностно-смысловое отношение.

Ignatovich O. G. Value-sense Attitudes to Pedagogical Activities in Theory and Practice of A. Makarenko

The article deals with value-sense attitudes to pedagogical activities in theory and practice of A. Makarenko. On the basis analysis of pedagogical heritage of A. Makarenko is considered the pedagogical activity is a special kind of highly intellectual and practical activity for upbringing and development of a child, which forms a vital and civil approach of each personality. Extraordinary personality, confidence, optimism and purposefulness, a deep faith in the results of pedagogical work, creation of effective educational technology directed on social creation, creativity are the

basic conditions of effective professional and pedagogical activity of A. Makarenko. A. Makarenko's pedagogical heritage runs through the ideas of professiogenesis, the characteristics as components of teaching professionalism and its general professional position and orientation. It is emphasized the position of A. Makarenko about the crucial importance of pedagogical skills as art, art creativity in professional development of the teacher, a condition of effective professional pedagogical activity.

Key words: pedagogical heritage, professionalism, professional development, pedagogical skills, and teacher-master, value-sense attitude.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Лобода С. М.

УДК 37.091.4Макаренко

А. К. Луганська

ПЕДАГОГІЧНІ ЗДОБУДКИ АНТОНА МАКАРЕНКА У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ

Глибокі соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні, об'єктивно пов'язані з якісними змінами в освітній сфері і педагогічній науці. Переосмислюються не лише мета і завдання педагогічної науки, а й методи та результати освітньо-виховної діяльності. Формування у молоді ціннісних орієнтацій є однією з найважливіших у виховному процесі навчальних закладів. Існуючі суперечності, що пов'язані з необхідністю формування особистості з активною соціальною позицією, здатної до саморозвитку і самовдосконалення – з одного боку, й несприятливою ситуацією в українському соціумі, де, на превеликий жаль, проблема дитячої безпритульності не є вигаданою, де зростає наркоманія і алкоголізм, де особистість орієнтується на матеріальну забезпеченість, комфорт, розваги – з іншого боку, спонукають звернутися до творчої спадщини А. С. Макаренка, теоретичні і практичні здобутки якого вплинули на виховний процес своєї країни, а найвизначніші – і на напрями розвитку світової педагогіки. І хоч деякі дослідники (Ю. П. Азаров) зазначають, що досвід А. С. Макаренка на сьогоднішню освітньо-виховну практику переносити не можна, бо тепер інші часи, інші цінності, ми розуміємо, що його педагогічні ідеї мають вагу і сьогодні.

Названій проблемі присвячена значна кількість публікацій: наукові статті, монографії, дисертаційні дослідження, періодичні видання. Переважна більшість робіт пов'язана з оцінкою особи А. С. Макаренка як педагога і аналізом та актуальністю його досвіду. Світові й вітчизняні